

طراحی الگوی راهبردی - فرهنگی اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری در ج.ا.ایران

عباسعلی فرزندی اردکانی*
حسین صفری**
میرمحمد سادات***
حسین بازرگانی****

چکیده

در این پژوهش سعی شده است با توجه به شش مفهوم اقتصادی - فرهنگی: 1. اقتصاد دفاع 2. قرآن و سنت 3. اندیشه رهبران انقلاب اسلامی 4. اقتضائات زمانی اقتصاد ج.ا.ایران 5. دانش و تجارب داخلی و بین المللی در مفاهیم عملیاتی اقتصاد 6. اقتضائات اقتصادی - دفاعی ج.ا.ایران پژوهش‌های پراکنده حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی را در 7 محور اصلی دسته‌بندی و پس از تشریح هر یک، چارچوبی جامع از ارتباط این تحقیقات با مفهوم کلان **اقتصاد دفاع** ارائه شود. در شناسایی ابعاد 7 گانه تحقیقات این حوزه، از تحلیل داده‌های میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شده است. در ادامه با رویکرد گروه کانونی ابتدا از طریق مصاحبه مجموعه نظرات افراد خبره دریافت و سپس دسته‌بندی شد و در نهایت به صورت الگو مطرح گردید. در این تحقیق پژوهش‌های پراکنده پیرامون حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی در 7 محور اصلی: تحقیقات با **محوریت‌های مفهوم کلان اقتصاد دفاع، مفهوم اقتصاد مقاومتی، تطبیق مدل‌های**

abbasali_farzandi@yahoo.com

* - استادیار مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی (عج) تهران

hsafari@ut.ac.ir

** - استاد گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران

*** - کارشناس ارشد مدیریت صنعتی تحقیق در عملیات، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
(نویسنده مسئول)
sadat1367@ut.ac.ir

**** - دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
bazargani_h@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: 1397/9/13

تاریخ ارسال: 1397/4/22

اقتصادی غربی، اندیشه و سیره پیامبر ﷺ، علما و نخبگان، تحریم‌های اقتصادی و پدافند اقتصادی دسته‌بندی شد و الگوی راهبردی - فرهنگی اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری ارائه گردید.

واژگان کلیدی

اقتصاد، اقتصاد دفاعی، اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

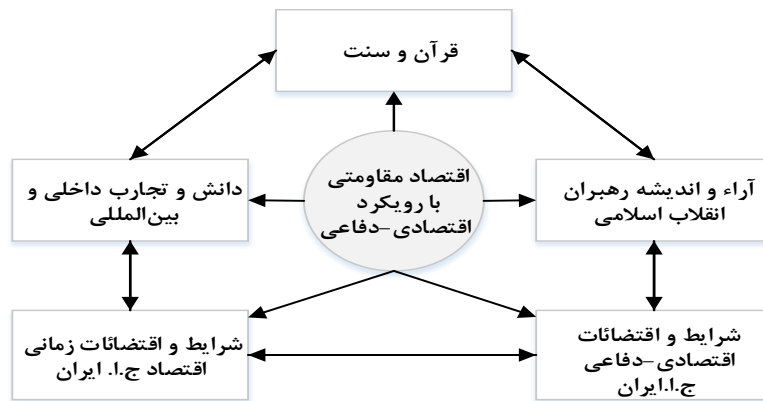
مقدمه

در سال 1389 رهبر معظم انقلاب با مطرح کردن مفهوم «اقتصاد مقاومتی» گفتمان جدیدی را در مدیریت اقتصادی کشور ایجاد کرده‌اند و تأکید داشته‌اند اقتصاد کشور را از معضلات بسیاری رها خواهد کرد؛ زیرا کم کردن اثر تحریم‌ها با راهکارهای خلاقانه، موقتی است در نتیجه نمی‌توان اقتصاد کشور را بر پایه آن بنا نهاد و تنها آنکا نمودن بر درون نظام است که راه حل کشور برای رها شدن از فشار تحریم‌ها برای همیشه است. همچنین رهبر معظم انقلاب در سال 95 نیز تحقق بخشیدن به این اقتصاد را جزء یکی از سه اولویت اول کشور برشمردند (ردادی، فراشاه و آذرفر، 1395). مسئله‌ای که در این میان وجود دارد آن است که اقتصاد مقاومتی مفهومی تازه بنیاد در ادبیات علمی و اقتصادی است و مراجع محدودی به طور دقیق و نظام مند از اجزاء، ابعاد و مؤلفه‌های آن در زمینه‌های متنوع کاربردی آن سخن رانده‌اند. در نتیجه سیاستگذاران برخی حوزه‌های منطقه‌ای و ملی درک صحیحی از مفهوم اقتصاد مقاوم در حوزه تخصصی خود ندارند. از سویی دیگر، پر واضح است که امروزه عرصه اقتصادی و دفاعی کشور نیز مانند سایر حوزه‌ها شاهد گفتمانی جدید در حوزه امنیت ملی - اقتصادی با عنوان اقتصاد مقاومتی است. در شرایط امروز اقتصادی کشور که با توسعه تحریم اقتصادی علیه ایران مواجه هستیم، دستیابی به یک الگوی مقاومتی از اقتصاد اجتناب ناپذیر به نظر می‌رسد؛ الگویی که در برابر تکانه‌های ناشی از بحران‌های اقتصادی رویکردی فعالانه داشته و بتواند در شرایط بحرانی موانع را برطرف نماید. اقتصاد مقاومتی چشم‌اندازی کلان در جریان اقتصاد ایران اسلامی و اقدامی بلندمدت در راستای این چشم‌انداز است. واژه اقتصاد مقاومتی بر این موضوع دلالت دارد که باید بر فشارها و بحران‌های اقتصادی از سوی بدخواهان کشور که سد راه پیشرفت جامعه است غلبه کرد چرا که نظام سلطه، چند سالی است که در حوزه اقتصاد به طمع افتاده تا اقداماتی را به صورت برنامه‌ریزی شده و هدفمند برای اثرگذاری بر محط اقتصادی با هدف تضعیف نظام جمهوری اسلامی

ایران و فشار بر آحاد مردم در دستور کار قرار دهد.

با بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی در این پژوهش، به نظر می‌رسد که این تحقیقات غالباً در مراکز علمی غیرمرتبط با یکدیگر بوده است. در نتیجه پر واضح است که در راستای اجرایی سازی نظریه اقتصادی مقام معظم رهبری، تحقیقات انجام شده حوزه اقتصاد مقاومتی نیازمند تبیین و تویب یکپارچه می‌باشد. به نظر می‌رسد تاکنون پژوهشی در رابطه با بررسی یکپارچه نظریات معتبر این حوزه صورت نگرفته است. لذا مسئله اصلی مطرح در این پژوهش این است که در راستای اجرای فرمایشات مقام معظم رهبری مبنی بر تقویت الگوی اقتصادی بومی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، شناسایی و تبیین دیدگاه‌های مختلف پیرامون حوزه اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی صورت گیرد. انتظار می‌رود پس از این پژوهش زمینه تحقیقات گسترده در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی گشوده گردد. امید است در تحقیقات آتی، از این پژوهش به عنوان فتح البابی در راستای رسیدن به الگوی جامع اقتصاد مقاومتی بهره گرفته شود.

به طور کلی و پس از بررسی‌های فراوان و با توجه به ماهیت اسلامی نظرات مقام معظم رهبری در مبحث اقتصاد مقاومتی (سلیمانی و پیغامی، 1395) و مصاحبه‌های صورت گرفته با نخبگان، به نظر می‌رسد به طور کلی مدل مفهومی زیر نقش پررنگی پیرامون اقتصاد مقاومتی ایفا می‌نماید.

شکل 1. مدل و الگوی مفهومی - بنیادی اقتصاد مقاومتی

از سویی دیگر به نظر می‌رسد در تحقیقات انجام شده پیرامون **اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی**، مفهوم اقتصاد دفاع نیز به مفاهیم بالا اضافه می‌گردد بدین معنا که این مفهوم نقش محوری در دسته‌بندی پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی دارا می‌باشد.

به نظر می‌رسد با جمع‌بندی تحقیقات اقتصادی مرتبط با مباحث اقتصادی - دفاعی و تمرکز بر شکل 1، بخش قابل ملاحظه‌ای از تحقیقات انجام شده پیرامون **اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی** را می‌توان در 7 بخش کلی تقسیم نمود:

1. دسته اول مطالعات محدودی می‌باشند که بررسی مباحث اقتصادی اقتصادی - دفاعی با محوریت نیروهای مسلح کشور می‌پردازند که از آن‌ها تحت عنوان تحقیقات **با محوریت اقتصاد دفاع** یاد می‌گردد. این تحقیقات به صورت انگشت‌شمار و تحت عناوین کلی در اختیار عموم مردم قرار گرفته است و اکثراً جزو پژوهش‌های فوق محرمانه دسته‌بندی می‌گردد. بررسی تحقیقات پیشین انجام شده و مستندات گردآوری شده در برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نقش اقتصاد در امنیت ملی را جزو موضوعات مسطور در مفاهیم اقتصاد دفاع می‌دانند. البته در تحقیقات رایج حوزه اقتصادی موجود در کشور کمتر به این موضوع پرداخته‌اند تا بتوان از آن به عنوان آن به عنوان یک دسته از تحقیقات از آن نام برد.

2. به نظر می‌رسد تحقیقات بعدی همگی پیرامون اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی با محوریت و تراکنش 5 مفهوم شکل (1) ایجاد شده‌اند :

3. دسته دوم مطالعاتی هستند که از آن‌ها می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت مفهوم اقتصاد مقاومتی** نام برد.

4. دسته سوم مطالعاتی می‌باشند از آن‌ها می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی** نام برد. مفهوم تاب‌آوری به عنوان یکی از نزدیک‌ترین مفاهیم موجود در اقتصاد غربی به مفهوم و جان مایه نظریه اقتصاد مقاومتی، با اقبال خوبی از سوی کارشناسان این حوزه روبرو شده است.

5. دسته چهارم مطالعاتی می‌باشند که با توجه به پیروی راستین مقام معظم‌رهبری از حضرات معصومین، از اندیشه و سیره این بزرگواران و بویژه رسول خدا استفاده نموده و بدین ترتیب شرایط را برای اخذ تصمیماتی مشابه در راستای اقتصاد مقاومتی فراهم آورد. از این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت اندیشه و سیره پیامبر ﷺ** در این حوزه نام برد.

6. دسته پنجم مطالعاتی می‌باشند که بررسی مبارزات اقتصادی با محوریت علما و نخبگان از دوران صفویه به بعد می‌پردازند. از این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت علما و نخبگان** نام برد.

7. دسته ششم مطالعاتی می‌باشند که از این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت**

تحریم‌های اقتصادی نام برد.

8. دسته هفتم مطالعاتی می‌باشند که با توجه به تاکیدات مکرر مقام معظم رهبری به خنثی سازی و کم کردن اهرم‌های فشار اقتصادی قابل استفاده از غرب بر علیه مردم ایران، با رویکردی اقتصادی - دفاعی و با توجه به مفاد اقتصاد مقاومتی به بررسی نقاط ضعف‌های اقتصادی قابل تبدیل به اهرم فشار پرداخته و سعی در ارائه راهکارهای پیشگیرانه را دارا می‌باشند. از این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات **با محوریت پدافند اقتصادی** در این حوزه نام برد که در بر گیرنده بسیاری از مباحث دفاع با مولفه‌های اقتصادی یا همان **دفاع اقتصادی** است. لازم به ذکر می‌باشد بیشتر مفاهیم مطرح شده در شکل (1) یعنی: قرآن و سنت، بهره‌گیری از آراء و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی، شرایط و اقتضائات زمانی اقتصاد ج.ا.ایران، بهره‌گیری از دانش و تجارب داخلی و اقتضائات امنیتی ج.ا.ایران به طور مستقیم مورد تأکید مقام معظم رهبری قرار گرفته‌اند و مفهوم بهره‌گیری از دانش و تجارب بین المللی به منظور واکاوی بیشتر مفهوم مقاوم سازی اقتصادی، توسط محققین برجسته حوزه اقتصاد مقاومتی به مفاهیم قبلی اضافه و از آن استفاده شده است.

از سوی دیگر پر واضح است که مفاهیم مطرح شده در محث کلان اقتصاد دفاع در مقیاس داخلی و بین المللی و نیز مباحث امنیتی مرتبط با جمهوری اسلامی ایران، بارها در سخنرانی‌های اقتصادی - دفاعی مقام معظم رهبری به طور غیرمستقیم مورد تأکید قرار گرفته است. افزون بر موارد فوق، به نظر می‌رسد مفاهیم مطرح شده در تمامی دسته‌های هفت‌گانه تحقیقات پیرامون اقتصاد مقاومتی به جز تحقیقات با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی در سخنرانی‌های مقام معظم رهبری قابل مشاهده می‌باشند و این دسته نیز به منظور بررسی هرچه بیشتر مفهوم مقاومت در ادبیات رایج اقتصادی در جهان مورد توجه محققین این حوزه از اقتصاد قرار گرفته است. با توجه به آنچه بدان اشاره شد، در این مقاله به چارچوب 7 گانه مذکور خواهیم پرداخت. بدین منظور چکیده‌ای از تحقیقات گسترده ارائه شده در هر یک از 7 بخش شناسایی شده توسط تیم تحقیقاتی، مرور می‌گردد و نتایج به دست آمده از پژوهش مطرح و در قالب چارچوبی جامع ارائه خواهد شد و در نهایت در قسمت پایانی، به نتیجه گیری و بحث پرداخته شده است.

ادبیات نظری و پیشینه پژوهش

در ابتدای این بخش ابتدا مهم‌ترین اصطلاحات مرتبط با ادبیات نظری این مقاله را مرور کرده و

سپس به بررسی پیشینه پژوهشی این تحقیق پرداخته خواهد شد:

اقتصاد: بنابر تعریف مرسوم، علم اقتصاد عبارت است از بررسی کاربرد منابع کمیاب در دست-یابی به اهداف- خواست‌های جایگزین (بدیل) و به تعبیری، «تخصیص» کارآمد منابع «کمیاب» در میان کاربردها یا اهداف جایگزین، از این رو، به انتخاب (تخصیص) و کمیابی ربط می‌یابد. بدون کمیابی، نیازی به گزینش کارآمد وجود ندارد. هنگامی که انتخاب مطرح می‌شود، ملاحظه‌ی «هزینه‌های فرصت (از دست رفته)»^۱ ضرورت می‌یابد و منابع برحسب هزینه‌های فرصت ارزیابی می‌شوند. «کارآیی» نیز مستلزم بهینه‌سازی مقید است، به این معنی که برای تحقق کارآیی، با توجه به محدودیت‌هایی هم‌چون محدودیت‌های فناورانه و مالی که انتخاب‌های عملی یا در دسترس را محدود می‌کنند، هدف (یا اهداف) مورد نظر^۲ بهینه شود و با استفاده از منابعی ثابت، به بیش‌ترین مقدار از هدف مورد نظر برسیم یا با استفاده از کم‌ترین منابع ممکن، به هدفی معین دست یابیم (دری نوگورانی، 1392: 12 - 9).

دفاع: دفاع در لغت به معنای از دستبرد دشمن حفظ کردن، بازداشتن و پس زدن، آمده است.

اقتصاد دفاع: سندلر و هارتلی در کتاب مرجع اقتصاد دفاع در سال 2007 یکی از بهترین تعاریف را به صورت زیر ارائه داده‌اند: «اقتصاد دفاع ابزارهای علم اقتصاد را برای مطالعه‌ی موضوع-های دفاعی و موضوع‌های مرتبط با دفاع شامل سیاست‌ها و صنایع دفاعی، منازعه، مسابقات تسلیحاتی، خلع سلاح، تبدیل، حفظ صلح، شورش‌ها، جنگ‌های داخلی و تروریسم به کار می‌برد.» (دری نوگورانی، 1392: 12).

اقتصاد مقاومتی: پر واضح است که یکی از مهم‌ترین هدف یا وظیفه هر حکومتی آمادگی برای دفاع و دفاع از افراد آن جامعه در برابر انواع تهدیدات و افزایش روز افزون این تهدیدات می‌باشد. این توانایی‌ها نقش کلیدی در ایجاد حس امنیت در سطح ملی یک کشور ایجاد می‌نماید و امنیت پایدار نیز مستلزم به کارگیری همه عوامل و مولفه‌های یک کشور در افزایش توان دفاعی آن

1. بنا به تعریف، هزینه‌ی فرصت (Opportunity Cost) تولید محصول به خصوصی مانند الف عبارت است از ارزش دیگر کالاهای چشم‌پوشی شده‌ای که جامعه می‌توانسته با استفاده از همان منابع که برای تولید الف به کار رفته‌اند، تولید نماید. هزینه‌ی فرصت منابع تولیدی به کار رفته برای یک مؤسسه‌ی تولیدی عبارت است از ارزش منابع یادشده در شرایطی که این منابع در بهترین موقعیت ممکن تحت اشتغال درآیند. بنابراین مثلاً هزینه‌ی فرصت تولید یک سیستم موشکی به میزانی است که منابع این سیستم می‌توانست در بهترین تجهیزات جایگزین خود به دست آورد.

2. مانند سود یا رفاه اجتماعی.

در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و نظامی است. در این میان اقتصاد یکی از مهم‌ترین مفاهیم و اندیشه‌های راهبردی مفهوم دفاع است که به علت کم بودن قبح اقدامات تحریمی اقتصادی همواره مورد توجه دشمنان قسم خورده این انقلاب قرار گرفته است. سخنان گوهر بار مقام معظم رهبری همواره نشانگر از توجه بسیار دقیق ایشان به مباحث اقتصادی و ضرورت تحقیقات در رابطه با تبیین اندیشه‌های اقتصادی - دفاعی و سایر مباحث اقتصادی مرتبط با امنیت ملی است.

خوشبختانه دقیقاً در میانه نبرد اقتصادی بدخواهان این مرز و بوم با نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، مقام معظم رهبری، بسیار هوشمندانه، احساس نیاز نموده و مفهوم اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلان این اندیشه نوین را به عنوان مفهومی بومی و راهگشا و مبتنی بر اندیشه مکتب اسلام، در عرصه رقابت راهبردی جهانی مطرح نمودند.

آنچه از اقتصاد مقاومتی برداشت می‌شود، از بهبود و تامین نیازهای اقتصادی فراتر است. به عبارتی دیگر اقتصاد مقاومتی معانی دیگری فراتر از مقاومت در برابر مقابل فشارهای اقتصادی را دارد. اقتصاد مقاومتی، آن نوع اقتصادی است که ساختار قوی دارد و نقشی کلیدی در بهبود فاکتورهای اقتصاد دفاع در جمهوری اسلامی ایران ایفا نماید. کاربرد این مفهوم به معنای ایجاد تاثیر گذاری بیش تر و استقلال در نظام اقتصاد بین الملل و بهبود شرایط اقتصادی کشور با رویکرد اقتصادی - دفاعی به صورت مشروع و مبتنی بر مبانی ارزشمند اسلام و اندیشه‌های ارزشمند مقام معظم رهبری می‌باشد.

مقام معظم رهبری اقتصاد مقاومتی را اینگونه تعریف می‌نمایند: "اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در برابر کارشکنی دشمن، خباثت دشمن، اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی نیست. اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به ملت امکان می‌دهد و اجازه می‌دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند". پر واضح است که با توجه به تعریف ایشان و مرور مفهوم اقتصاد دفاع در جمهوری اسلامی ایران، اندیشه اقتصاد مقاومتی با مفهوم کلان اقتصاد دفاع و مباحث اقتصادی مبتنی بر دفاع ملی گره می‌خورد. از تحقیقات و منابع مرجع مرتبط با مفاهیم این پژوهش به موارد زیر می‌توان اشاره نمود. لازم به ذکر است با توجه به اهمیت بالای این حوزه برای کشور ج.ا.ایران، در این قسمت سعی شده است که به بخشی از کتب معتبر انتشار یافته در این حوزه اشاره گردد.

جدول 1. تحقیقات پیشین مرتبط با اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی

محققین	حوزه	خلاصه نتایج
--------	------	-------------

بررسی مبانی نظری دفاع اقتصادی در مراحل مختلف جنگ اقتصادی	دفاع اقتصادی	(طغیانی، 1395)
دستیابی به مدلی مفهومی و منطبق با شرایط ایران اسلامی با استفاده از فرمایشات رهبری و مفاهیم مقاوم سازی اقتصاد	اقتصاد مقاومتی	(پیغامی، سمیعی نسب و سلیمانی، 1395)
بهره‌گیری از اندیشه و سیره نبوی در برخورد با تحریم‌های اقتصادی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی	(پیغامی، شریف زاده، سمیعی نسب، سید حسین زاده یزدی، 1395)
بررسی راهبردها و چالش‌های پیش روی تحقق اقتصاد مقاومتی و بررسی نقش دولت و مردم	اقتصاد مقاومتی	(فرزندی اردکانی، یوسفی و عنان پور خیرآبادی، 1394)
تبیین مفهوم دفاع اقتصادی از منظر حضرت امام خمینی <small>ره</small> و فرمایشات مقام معظم رهبری	دفاع اقتصادی	(قرارگاه پدافند اقتصادی سازمان پدافند غیر عامل، 1394)
تبیین مفهوم جنگ اقتصادی، تبیین مفهوم جنگ اقتصادی و تحریم‌ها در ابلاغیه اقتصاد مقاومتی و بررسی زمینه‌های پدافندی اقتصادی در حال حاضر و آتی ج.ا.ا.	اقتصاد مقاومتی	(قرارگاه پدافند اقتصادی سازمان پدافند غیر عامل، 1394)
تبیین مفهوم مقاوم سازی در ادبیات متعارف علم اقتصاد بر اساس تاکید مقام معظم رهبری بر مفهوم مقاوم سازی اقتصاد	اقتصاد مقاومتی	(پیغامی، سمیعی نسب و سلیمانی، 1394)
بررسی چند جنبه تحریم‌های اقتصادی در سطح خرد و کلان پرداخته ارائه راهکار برای دور زدن آن‌ها	اقتصاد مقاومتی	(پیغامی، سمیعی نسب، سلیمانی، سید حسین زاده یزدی، 1394)
تبیین خلاصه مباحث قابل توجه در زمینه پدافند اقتصادی در باب اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی	(جلالی، 1394)

شناسایی ابرهای مفهومی و منظومه فکری مقام معظم رهبری در اقتصاد مقاومتی، به تبیین عامه فهم	اقتصاد مقاومتی	(پیغامی، 1393)
شرح تقریب مفهوم فنریت اقتصادی با مفهوم اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبری	اقتصاد مقاومتی	(گروه مطالعاتی دانشگاه عالی دفاع ملی، 1393)
به بررسی همزمان مسئله برنامه ششم توسعه و نقش نفت و اهمیت مفهوم اقتصاد مقاومتی در آن	اقتصاد مقاومتی	(دانش جعفری و کریمی، 1393)
واکاوی کمبود تحقیقات عملیاتی پیرامون یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی یعنی تحریمها	اقتصاد مقاومتی	(طغیانی، 1393)
بررسی تهدیدات اقتصادی علیه اقتصاد ایران، بررسی نقاط آسیب پذیر اقتصاد ایران و ارائه راهکارهایی در جهت بهبود این نواقص	دفاع اقتصادی	(هاشمی فشارکی و پورعبدی، 1393)
ارائه نقشه‌ای گام‌بندی شده در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی و آسیب شناسی مختصر پیرامون اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی	(سیف، 1390)
بازطراحی نظام اقتصادی کشور مبتنی بر مکتب اقتصادی اسلام و ایجاد نظام اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی	(عبدالمالکی، 1393)
بررسی فرمایشات گرانقدر مقام معظم رهبری در حوزه دیپلماسی دفاعی	دفاع	(جعفری، 1392)
تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکاری برای توسعه	اقتصاد مقاومتی	(حسین زاده، 1392)
تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه‌های مختلف	اقتصاد مقاومتی	(تراب زاده جهرمی، سجادیه و سمیعی نسب، 1392)
بررسی مسائل اقتصادی مرتبط با امنیت ملی	اقتصاد و امنیت ملی	(روحانی، 1392)

بررسی مفهوم کلان اقتصاد دفاع	اقتصاد دفاع	(دری نوگورانی، 1392)
تبیین اقتصاد مقاومتی به عنوان شکل خاصی از نظام اقتصادی اسلام	اقتصاد مقاومتی	(میرمعزی، 1391)
تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه‌های مختلف	اقتصاد مقاومتی	(سیف، 1391)
بررسی فرمایشات گرانقدر مقام معظم رهبری در حوزه دفاعی	دفاع	(سبحانی‌فر، 1391)
بررسی تاریخی مبارزات اقتصادی علمای شیعه در برابر بیگانگان	اقتصاد مقاومتی	(نجفی، 1391).
بررسی نظریات دانشمندان توسعه در زمینه تاثیرپذیری رشد و توسعه اقتصادی از تحولات جمعیتی	اقتصاد	(خسروی و شمشگیر، 1388)
بررسی امنیت در اسلام و شناسایی ابعاد آن از منظرهای گوناگون	امنیت	(هاشمیان فرد، 1388)
راهکارهایی برای کاهش هزینه‌های کشور در برابر تحریم‌ها بدون تاکید بر زمانی خاص	اقتصاد مقاومتی	(موسسه تدبیر اقتصاد، 1387)
تبیین گفتمان‌های رایج امنیت در ابعاد مختلف در ج.ا.ا	امنیت و امنیت ملی	(گروه مطالعاتی امنیت، 1387)

روش شناسایی پژوهش

به منظور نیل به اهداف این پژوهش از دو روش استفاده شده است. روش انتخاب شده برای شناسایی ابعاد 7 گانه تحقیقات این حوزه، مبتنی بر تحلیل داده‌های میدانی و کتابخانه‌ای است. در ادامه و بر اساس فرایند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها با رویکرد گروه کانونی (جدول شماره 2)، ابتدا از طریق مصاحبه مجموعه نظرات افراد خبره در زمینه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی به منظور شناسایی ابعاد اثرگذار مدل مفهومی شکل 1) بر هر کدام از 7 دسته تحقیقات اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی دریافت و سپس استخراج و دسته‌بندی شد. در گام بعدی، اطلاعات گردآوری و مدل‌سازی شده، در جلسات گروه کانونی با حضور خبرگان منتخب، به بحث گذاشته شد تا

اولاً ابعاد اثرگذار مدل مفهومی شکل (1) بر هر کدام از 7 دسته تحقیقات اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی مورد بحث قرار گیرد و استنتاج و تایید اعتبار شود و ثانیاً در این جلسات خبرگی به شناسایی و دسته‌بندی زمینه‌های مرتبط موجود در تحقیقات پیرامون مفهوم کلان اقتصاد دفاع با 6 دسته دیگر تحقیقات حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی همّت گمارده شود.

جدول 2. مدل اجرای پژوهش بر اساس رویکرد کانونی

مراحل	اقدامات
مطالعه مقدماتی	مطالعه اسناد و مدارک و منابع
	تعریف سوالات مصاحبه آزمایشی
مطالعه متمرکز	انتخاب خبرگان
	جمع‌آوری نظرات
	تحلیل نتایج
	ارائه نتایج در صورت تأیید نتایج

یافته‌های پژوهش

به نظر می‌رسد که بتوان تحقیقات اقتصادی مرتبط با مباحث اقتصادی - دفاعی با محوریت فرمایشات مقام معظم رهبری را در 7 بخش کلی تقسیم نمود:

1. چکیده‌ای از تحقیقات اقتصاد دفاع

کانتر اقتصاد دفاع را کاربرد مهارت‌های اقتصادی برای بسیاری از مسائل دفاع برمی‌شمرد. اولوی اعتقاد دارد که اقتصاد دفاع ملی عبارت است از: کاربرد مفاهیم اقتصادی در مسائل امنیت ملی. شایبک و ورکرک اظهار می‌دارند که اقتصاد دفاع، از کاربرد تحلیل اقتصادی در رابطه با موضوع‌های دفاع ملی تشکیل شده است (دری نوگورانی، 1392: 12).

سندلر و هارتلی اعتقاد دارند که اقتصاد دفاع ابزارهای علم اقتصاد را برای مطالعه‌ی موضوع‌های دفاعی و موضوع‌های مرتبط با دفاع شامل سیاست‌ها و صنایع دفاعی، منازعه، مسابقات تسلیحاتی، خلع سلاح، تبدیل، حفظ صلح، شورش‌ها، جنگ‌های داخلی و تروریسم به کار می‌برد (دری نوگورانی، 1392: 12). برخی دیگر از محققین، اقتصاد دفاع را فراتر از عناصر (عوامل) نظامی می‌دانند، اظهار

می‌دارد که قلمرو اقتصاد دفاع می‌تواند با گنجانیدن عناصر غیرنظامی در تعریف امنیت ملی از جمله حفاظت از محیط زیست و یا حتی گسترده‌تر از تعریف او شود.

اقتصاد دفاع یکی از مفاهیمی است که متأسفانه کمتر بدان پرداخته شده است. بر اساس تعریفی که از اقتصاد دفاع شد، دفاع و امنیت ملی و منازعات و موضوع‌های مرتبط با آن‌ها، در قلمرو این رشته‌ی علمی اقتصادی قرار می‌گیرند. به مرور ایام و تحولات جهانی، موضوع‌های قلمرو مزبور بسیار دچار تحول شده‌اند. برخی از این موضوع‌ها در گذشته وجود نداشته‌اند و با بروز حوادث بزرگ بین‌المللی و تحولات فناوری و دگرگونی در ذهنیت‌ها به قلمرو یادشده وارد شده‌اند.

دری‌نوگرانی، با ملاحظه‌ی وضعیت موجود کشورمان و منطقه و سطح بین‌الملل، بسیاری از موضوع‌های قلمروی اقتصاد دفاع را در فهرست ذیل قرار می‌دهد:

1. اقتصاد صنایع دفاعی و شالوده‌ی صنعت دفاعی (پیشینه، ترکیب، تبدیل و بازتبدیل، چندمنظوره‌سازی، ارتباط صنایع دفاعی و غیردفاعی و مجتمع‌های نظامی - صنعتی، سیاست‌گذاری صنعت دفاعی و ...) و انتقال فناوری.

2. اقتصاد تأمین تسلیحات (فرآیند تأمین، قراردادهای، تولید و تجارت تسلیحات و ...)

3. اقتصاد کنترل تسلیحات و خلع سلاح

4. اقتصاد بحران‌های ملی (بالایای طبیعی، ناآرامی‌های داخلی، نوسانات شدید ساختارشکن

اقتصادی و ...)

5. تحقیق و توسعه‌ی دفاعی

6. اقتصاد برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دفاعی

7. بودجه‌بندی و تحلیل روند بودجه‌های دفاعی

8. امکان‌سنجی و ارزیابی کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و تحلیل هزینه - فایده‌ی استراتژیک

طرح‌ها و فعالیت‌های دفاعی (عرضه و تقاضای امکانات و ...)

9. اقتصاد جنگ و منازعه (شامل جنگ بین‌المللی و منازعه‌ی داخلی در روندی تاریخی) و صلح

با تأکید خاص بر جنگ تحمیلی و جنگ آینده، از دو دیدگاه خرد و کلان و در تعامل با رشد و توسعه‌ی اقتصادی

10. اقتصاد بسیج امکانات و منابع ملی

11. اقتصاد نهضت‌های آزادی‌بخش

12. اقتصاد تروریسم

- طراحی الگوی راهبردی - فرهنگی اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی ... □ 157
13. اقتصاد امکانات استراتژیک (اقتصاد عناصر قدرت و قابلیت ملی، آسیب‌شناسی و ذخیره‌سازی و آمایش زیرساخت‌ها و تأسیسات حیاتی و منابع استراتژیک و رصد و پایش روند و تحولات استراتژیک اقتصاد ملی و ...)
14. اقتصاد امنیت بین الملل و جهانی (اتحادها، پی‌آمدهای امنیتی - استراتژیک روابط اقتصادی، آثار و پی‌آمدهای جهانی‌شدن و جهانی‌سازی و ...)
15. تعامل رشد و توسعه‌ی اقتصادی با امنیت ملی
17. اقتصاد نیروهای مسلح (ترکیب، تشکیلات، اندازه، نحوه‌ی تأمین نیروی انسانی و ... نیروهای مسلح)
18. جنگ اقتصادی، دفاع اقتصادی و امنیت اقتصادی (تحریم‌ها و ...)
19. اقتصاد زیرزمینی و قاچاق
20. اقتصاد دفاع غیرعامل - دفاع غیرنظامی (دری نوگورانی، 1392: 40 - 12).
- آنچه که آشکار است این است که، مفهوم اقتصاد دفاع مفهومی بسیار گسترده می‌باشد و قرابت نزدیکی با تحقیقات حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکردهای دفاعی و امنیتی اقتصادی، دارا می‌باشد.

2. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت مفهوم اقتصاد مقاومتی با رویکرد

اقتصادی - دفاعی

با توجه به شکل (1) و اثرات بنیادین مفاهیم اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری، در این دسته از تحقیقات تلاش گشته است با واکاوی مباحث اقتصادی و دفاعی موجود در دستورات اقتصادی مکتب اسلام و نظرات مقام معظم رهبری در رابطه با اقتصاد مقاومتی، به بررسی دقیق مفاهیم اقتصاد مقاومتی در این دو بخش پرداخته شود. پر واضح است که با توجه به تسلط مقام معظم رهبری بر مفاهیم اقتصادی اسلام تمامی نظریات ایشان منطبق با مفاهیم اقتصادی و دفاعی مکتب اسلام است. جدول زیر خلاصه‌ای از وجه اشتراک بسیاری از این تحقیقات می‌باشد:

جدول 3. مفاهیم دفاع اسلامی در اقتصاد مقاومتی و روابط میان آن‌ها

مبانی	اصول	مؤلفه‌ها
اعتقادی	1. تحکیم ارزش‌های معنوی	حرمت اسراف
		پخش و تضعیف

جذب و ترمیم		
بازدارندگی	2. نفی سبیل	
مقابله		
آزادی شغل	3. آزادی اقتصادی محدود	
ممنوعیت برخی از مکاسب		
فساد زدایی	4. حرمت اکل مال به باطل	
تداول ثروت در میان همه افراد جامعه	5. عدالت اجتماعی	اجتماعی زیستن انسان (وسعت مفهوم انسان)
محرومیت زدایی		
تأمین اجتماعی		
کنترل تورم		
کنترل بیکاری		
پذیرش نظارت و کنترل دولت	6. مالکیت فردی و اجتماعی	
فعالیت بخش خصوصی در تولید	7. مشارکت و نظارت عمومی	
مشارکت بخش خصوصی در نظارت		
فساد زدایی	8. ثبات مالکیت یا تبعیت نما از اصل	
نرخ بالای رشد	9. خوداتکایی اقتصادی	
درون زایی رشد		
نفی غرر در معاملات	10. رقابت سالم	عقلانیت (در تصرف اموال)
انضباط اقتصادی		
ثبات سیاستی		
جامع نگری	11. تعادل	
پایداری رشد		

همانطور که در جدول فوق مشخص است، در اکثر تحقیقات با محوریت مفهوم اقتصاد مقاومتی

با رویکرد اقتصادی - دفاعی 3 دسته‌بندی به عنوان مبانی اصلی مفهوم اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی شناسایی گشت. غالب تحقیقات این حوزه سعی در شناسایی اصول و مؤلفه‌های این مبانی را داشته‌اند. علی‌رغم تفاوت دیدگاه‌های موجود میان محققین گوناگون، مفاهیم جدول فوق به طور مستقیم و غیر مستقیم در بسیاری از پژوهش‌ها مشترک است. این مفاهیم مشترک از میان دستورات اقتصادی مکتب اسلام و نظرات مقام معظم رهبری استخراج گشته‌اند.

3. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی با

اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

این پژوهش‌ها به شناسایی المان‌های اقتصاد مقاومتی اقتصادی - دفاعی در مکاتب و مدل‌های غربی و بهره‌گیری از این مدل‌ها در بسط مفهوم اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند. که می‌توان از آن‌ها تحت عنوان تحقیقات با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی در این حوزه نام برد. مفهوم تاب‌آوری به عنوان یکی از نزدیک‌ترین مفاهیم موجود در اقتصاد غربی به مفهوم و جان‌مایه نظریه اقتصاد مقاومتی، با اقبال خوبی از سوی کارشناسان این حوزه روبرو شده است.

بریگو گلیو (۲۰۰۶) از اصطلاحی به نام (تاب‌آوری^۳ اقتصادی) برای اشاره به توان سیاست‌ساخته یک اقتصاد برای بهبود (یا انطباق با) آثار تکانه‌های^۴ برون‌زای مخالف استفاده کرده است. این اصطلاح با تعریفی که از آن شده، نزدیک‌ترین مفهوم به اقتصاد مقاومتی در ادبیات رایج کشور ماست. وی عنوان می‌نماید که تاب‌آوری اقتصاد عبارت است از آنکه اقتصاد در برابر تکانه‌های خارجی و خطرناک خود را بازیابی نماید و در برابر تأثیرات آن مقاومت کند. تاب‌آوری اقتصاد عبارت است از توانایی اقتصادی برای کاهش اثرات بحران، انتقال تأثیرات بحران و بازیابی سریع بعد از بحران است. تاب‌آوری اقتصادی توانایی یک اقتصاد برای کاهش احتمالی واقع شدن بحران یا حداقل کاهش اثرات اعمالی بحران است و توانایی حفظ خروجی اقتصاد در برابر عواقب ناشی از تکانه‌هاست و انعطاف ساختار اقتصادی که آن را در بازیابی سریع از بحران اقتصادی کمک می‌نماید (گروه مطالعاتی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۳: ۱۱۴ - ۱۱۲).

تاب‌آوری اقتصاد به توانایی‌های یک اقتصاد برای بازیابی و تنظیم تأثیرات منفی تکانه‌های

3. مفهوم تاب‌آوری در ادبیات رایج اقتصادی با واژه انگلیسی Resilience متعارف است که در ترجمه این واژه به فارسی صاحب‌نظران واژه‌های مختلفی همچون فنربیت، انعطاف‌پذیری، جهندگی و نظایر آن را به کار برده‌اند. در پژوهش حاضر نویسندگان از واژه تاب‌آوری به جای این مفهوم انگلیسی استفاده نموده‌اند.

4. Shock

خارجی و بهره‌گیری از فرصت‌های آن اطلاق می‌شود بریگو گلیو بیان می‌دارد که اصلاح تاب آوری اقتصادی به دو مفهوم به کار می‌رود: اول توانایی اقتصاد برای بهبود سریع از تکانه‌های اقتصادی تخریب کننده خارجی. دوم، توانایی اقتصاد برای ایستادگی در برابر آثار این تکانه‌ها؛ لذا تاب آوری اقتصاد عبارت است از توانایی یک اقتصاد جهت تحمل و بازیابی دوباره خود از تأثیراتی که تکانه‌ها برای نابودی یا کاهش رشد آن اعمال می‌کنند. در جدول زیر به طور خلاصه به مدل تاب آوری که قرابت معنایی چشمگیری با مفهوم اقتصاد مقاومتی دارد، پرداخته شده است (گروه مطالعاتی دانشگاه عالی دفاع ملی، 1393:132 - 112).

جدول 4. تطبیق مدل تاب آوری در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

مبانی	اصول	مؤلفه‌ها
بازیابی اقتصاد در برابر تکانه‌های خارجی و مقاومت در برابر تأثیرات آن	مدیریت بهبود (ارتقای تاب آوری)	ثبات اقتصاد کلان
	ثبات و امنیت اقتصادی	توسعه اجتماعی
	سلامت اقتصادی	کارایی بازار
		حکمرانی خوب
انتقال تأثیرات بحران	اقدامات تسکین دهنده	ثبات اقتصاد کلان
	(کاهش آسیب پذیری و کاهش احتمال شکست)	توسعه اجتماعی
	ثبات و امنیت اقتصادی	کارایی بازار
		حکمرانی خوب
بازیابی سریع بعد از بحران	سلامت اقتصادی	

4. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت اندیشه و سیره پیامبر ﷺ با رویکرد

اقتصادی - دفاعی

این دسته از تحقیقات با توجه به مشابهت فشار اقتصادی و تهدیدات جبهه باطل بر علیه امت اسلام بویژه در آغاز رسالت رسول خدا با دوران کنونی به مطالعه تطبیقی فرامین رسول گرامی اسلام با مبحث اقتصاد مقاومتی اقتصادی - دفاعی می‌پردازند. این تحقیقات در تلاشند با توجه به پیروی راستین مقام معظم رهبری از رسول خدا، از اندیشه و سیره این بزرگوار و بویژه رسول خدا استفاده نموده و بدین ترتیب شرایط را برای اخذ تصمیماتی مشابه در راستای اقتصاد مقاومتی فراهم آورد. از

طراحی الگوی راهبردی - فرهنگی اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی ... □ 161
 این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات با محوریت اندیشه و سیره پیامبر ﷺ در این حوزه نام
 برد. جدول زیر از تحقیقات این حوزه استخراج گشته است (پیغامی، سمیعی نسب و سلیمانی، 1395:
 152 - 141).

بررسی تحقیقات این حوزه نشان می‌دهد که غالب این تحقیقات سعی نموده‌اند با استفاده از 3
 مبنای مشخص شده در جدول زیر که برگرفته از اقدامات اقتصادی - دفاعی پیامبر ﷺ می‌باشند به
 شناسایی اصول و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی در سیره پیامبر ﷺ
 بپردازند.

جدول 5. سیره پیامبر ﷺ در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

مبانی	اصول	مؤلفه‌ها
آیات قرآن مقام عصمت رسول خدا ﷺ	مقابله با تهدیدهای اقتصادی از طریق ایجاد اقتضائات و به وجود آمدن شرایط لازم عدالت اقتصادی سلامت اقتصادی خوداتکایی مردم محوری	راهبردهای اقتصادی زیرساخت‌های اقتصادی فرهنگ سازی اقتصادی
سنن الهی	مقابله با تهدیدهای اقتصادی از طریق رفع موانع راه خوداتکایی مردم محوری تاب آوری اقتصادی	پیش‌بینی و پیش- گیری و مقابله با تهدیدهای اقتصادی دشمنان

5. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت مبارزات اقتصادی نخبگان در حوزه

اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

این پژوهش‌ها بررسی مبارزات اقتصادی با محوریت نخبگان از دوران صفویه به بعد می‌پردازند. این
 دوره از تاریخ ایران با انقلاب صنعتی در اروپا و هجوم کالاهای تولیدی غربی به کشورهای اسلامی
 مصادف شده است.

شکل‌گیری جبهه مبارزات اقتصادی نخبگان و علما که امروز از آن به عنوان جهاد اقتصادی یاد
 می‌کنیم دو مرحله دارد:

- تحریم اقتصادی دشمنان اسلام

- تلاش برای استقلال اقتصادی و تولید ملی

می‌توان نقطه‌های آغاز مقاومت اقتصادی ملت ایران را در اقدامات سردار شجاع، عباس میرزا و شهید بزرگ، امیرکبیر جستجو نمود (قرارگاه پدافند اقتصادی سازمان پدافند غیر عامل، 1394: 184 - 182). در این میان علما و روحانیون ایران در رساله‌ها و نامه‌های رسمی خود به پادشاه و صدراعظم و بازرگانان، مراتب نگرانی و نارضایتی عمیق خویش را از رواج کالاهای مصرفی اروپایی در بازارهای ایران ابراز می‌داشتند. آنان دلایلی برای مخالفت خود اقامه می‌کردند که برخی مبنای شرعی مانند قاعده نفی سبیل و برخی نیز وجه تجربی و تاریخی مانند سابقه استعمارگری این کشورها در ملل اسلامی مثل هندوستان داشت.

از میان این مبارزات سیاسی اقتصادی می‌توان به مبارزه حاج ملاعلی کنی با قرارداد رویتز، حکم تاریخی میرزا حسن شیرازی در تحریم تنباکو و تاسیس شرکت اسلامی در ایران با رهبری علمای اسلام به ویژه حاج آقا نورالله اصفهانی و آقا نجفی اصفهانی اشاره نمود که در این میان حکم تاریخی میرزا حسن شیرازی در تحریم تنباکو به عنوان نقطه عطف آزادی‌خواهی مردم ایران زیر پرچم رهبری دینی از اهمیت والایی برخوردار است (نجفی، 1391: 194 - 20).

جدول 6. مبارزات اقتصادی نخبگان در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

مبانی	اصول	مؤلفه‌ها
دلایل عقیدتی	قاعده فقهی نفی سبیل مبتنی بر آیات قرآن در رد سلطه کفار بر مسلمین در ابعاد گوناگون. احادیث و روایاتی که فقهای شیعه بدان استناد کرده‌اند در ذم تشبه به کفار.	رهبری ولایی ملت شیعی مبتنی بر هوشیاری دینی.
دلایل تجربی و تاریخی	نگرانی علما و نخبگان از اثرات تسلط کفار بر ممالک اسلامی مثل هند و مصر. خوداتکایی.	رهبری ولایی ملت شیعی. مبتنی بر هوشیاری دینی. هوشیاری ملی.

	مردم محوری.	
--	-------------	--

همانطور که در جدول فوق مشخص است، در بسیاری از تحقیقات این حوزه 2 دسته مبانی اصلی به عنوان بنیان مبارزات اقتصادی نخبگان در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی شناسایی گشتند. پر واضح است که محققین این حوزه سعی نموده‌اند تا با استفاده از این دو دسته مبانی به شناسایی اصول و مؤلفه‌های این مبارزات بپردازند.

6. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت تحریم‌های اقتصادی در حوزه اقتصاد

مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

این دسته از پژوهش‌ها با توجه به تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری به خنثی‌سازی تحریم‌های اقتصادی اعمالی بر علیه مردم ایران در مبحث اقتصاد مقاومتی، با رویکرد اقتصادی - دفاعی به بررسی ماهیت تحریم‌های اقتصادی و راهکارهای مقابله با آن‌ها پرداخته‌اند. تحریم اقتصادی ابزاری از پیش تعیین شده به منظور عقب‌نشینی حکومت مورد هدف یا تهدید وی برای قطع تجارت مرسوم و یا روابط مالی می‌باشد. مرسوم به معنای قراردادی و پیمانی نیست، بلکه به معنای میزان تجارت و فعالیت مالی که احتمالاً در نبود تحریم اتفاق می‌افتد، می‌باشد. در این روش ابزار تهدید و تطمیع به منظور دستیابی به اهداف سیاست خارجی بکار گرفته می‌شوند. اهداف سیاسی خارجی کشور اعمال کننده از به کار بردن تحریم را اینگونه تعریف می‌کنیم که در واقع در پی تغییرات صریح و مطلق در رفتار و عملکرد اهداف سیاسی کشور هدف است (پیغامی، سمیعی نسب، سلیمانی و سید حسین زاده یزدی، 1394: 55 - 35). متأسفانه بسیاری از تحقیقات این حوزه تنها به بررسی این تحریم‌ها پرداخته‌اند و از ارائه راهکارهای عملی و خلاقانه و راهگشا غفلت نموده‌اند. همانطور که در جدول زیر مشخص است، در بسیاری از تحقیقات این حوزه 6 دسته مبانی اصلی به صورت مستقیم از نظرات مقام معظم رهبری در این دسته از پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی شناسایی شدند. پر واضح است که محققین این حوزه سعی نموده‌اند تا با استفاده از این 6 دسته مبانی به شناسایی اصول و مؤلفه‌های تحریم‌های اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی بپردازند. آنچه در بررسی این تحقیقات مشخص است، با توجه به ماهیت پیوسته

مفاهیم این دسته جداسازی دقیق ارتباط مبانی، اصول و مؤلفه‌های این دسته امکان‌پذیر نیست.

جدول 7. تحریم‌های اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

مؤلفه‌ها	اصول	مبانی
تحریم‌های تجاری	جلوگیری از رشد و اقتدار ملت ایران عدم امکان غلبه فرهنگی و پناه بردن به زور	تلاش برای براندازی حکومت جمهوری اسلامی ایران. مقابله برای پیشرفت جمهوری اسلامی ایران تلاش برای جلوگیری از تبدیل شدن ایران به الگوی منطقه‌ای و جهانی در ابعاد گوناگون. عجز از مقابله با ملت ایران چالش نظام سلطه با مفاهیم اسلامی انقلاب اسلامی
تحریم‌های مالی و بانکی	ایجاد اختلال در دستگاه محاسباتی مردم و مسئولان	
تحریم‌های حوزه نفت و گاز	تحقیر و فشار روی آبروی ملی	
تحریم‌های حوزه حمل و نقل دریایی	ایجاد فاصله میان مردم و نظام و خسته کردن مردم	
تحریم‌های حمل و نقل هوایی	مقابله با استقلال خواهی ملت ایران و داشتن حرف نو بر پایه اسلام به عنوان الگوی کشور اسلامی	
تحریم‌های حوزه علم و تکنولوژی	بهبود مسئله‌ی هسته‌ای برای اعمال تحریم‌ها	
تحریم‌های زیر ساخت‌های ارتباطی	واردار کردن ملت ایران به تسلیم کینه ورزی استکبار	
تحریم‌های نهادها و اشخاص	فلج کردن ملت ایران انفعال در مقابل حرکت پیشروی جهان اسلام و جمهوری اسلامی	

7. چکیده‌ای از تحقیقات با محوریت پدافند اقتصادی در حوزه اقتصاد

مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

این دسته از پژوهش‌ها با توجه به تاکیدات مکرر مقام معظم رهبری به خنثی‌سازی و کم کردن اهرم‌های فشار اقتصادی قابل استفاده از غرب بر علیه مردم ایران، با رویکردی اقتصادی - دفاعی و با توجه به مفاد اقتصاد مقاومتی به بررسی نقاط ضعف‌های اقتصادی قابل تبدیل به اهرم فشار پرداخته و سعی در ارائه راهکارهای پیشگیرانه را دارا می‌باشند. از این تحقیقات می‌توان تحت عنوان تحقیقات با محوریت پدافند اقتصادی در این حوزه نام برد. در برخی تحقیقات صورت گرفته در فرمایشات مقام معظم رهبری مبانی، اصول و مؤلفه‌های تحقیقات با محوریت پدافند اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی شناسایی شدند. نکته مهم در این تحقیقات این است که متاسفانه ارتباط بین مبانی، اصول و مؤلفه‌های آن‌ها به خوبی مشخص نشده‌اند (جلالی، 1394: 93 - 53).

جدول 8. پدافند اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی

مبانی	اصول	مؤلفه‌ها
اجراسازی فرمایشات مقام معظم رهبری در شناسایی زمینه‌های بالقوه تهدیدات اقتصادی غرب علیه ایران و تقویت آن‌ها	عدالت اقتصادی	حرکت هماهنگ و هدفمند در زمینه مبارزه اقتصادی
	سلامت اقتصادی	اقتصادی
اجراسازی سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی مرتبط با پدافند اقتصادی	ثبات و امنیت اقتصادی	مبارزه با مفسد اقتصادی ملزومات بلند مدت
	مردم محوری	کالاهای استراتژیک
اجراسازی سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی مرتبط با پدافند اقتصادی	خوداتکایی	دشمن شناسی اقتصادی
	تاب آوری اقتصادی	فرهنگ اقتصادی مبتنی بر فرهنگ جهادی
مربوط با پدافند اقتصادی	تولید دانش بنیان	کشاورزی علمی و اقتصادی
	برونگرایی	بانکداری تولیدمحور
		اقدام عملیاتی اقتصادی با رویکرد دفاع اقتصادی
		اعتقاد و باور به جنگ اقتصادی و نصرت الهی

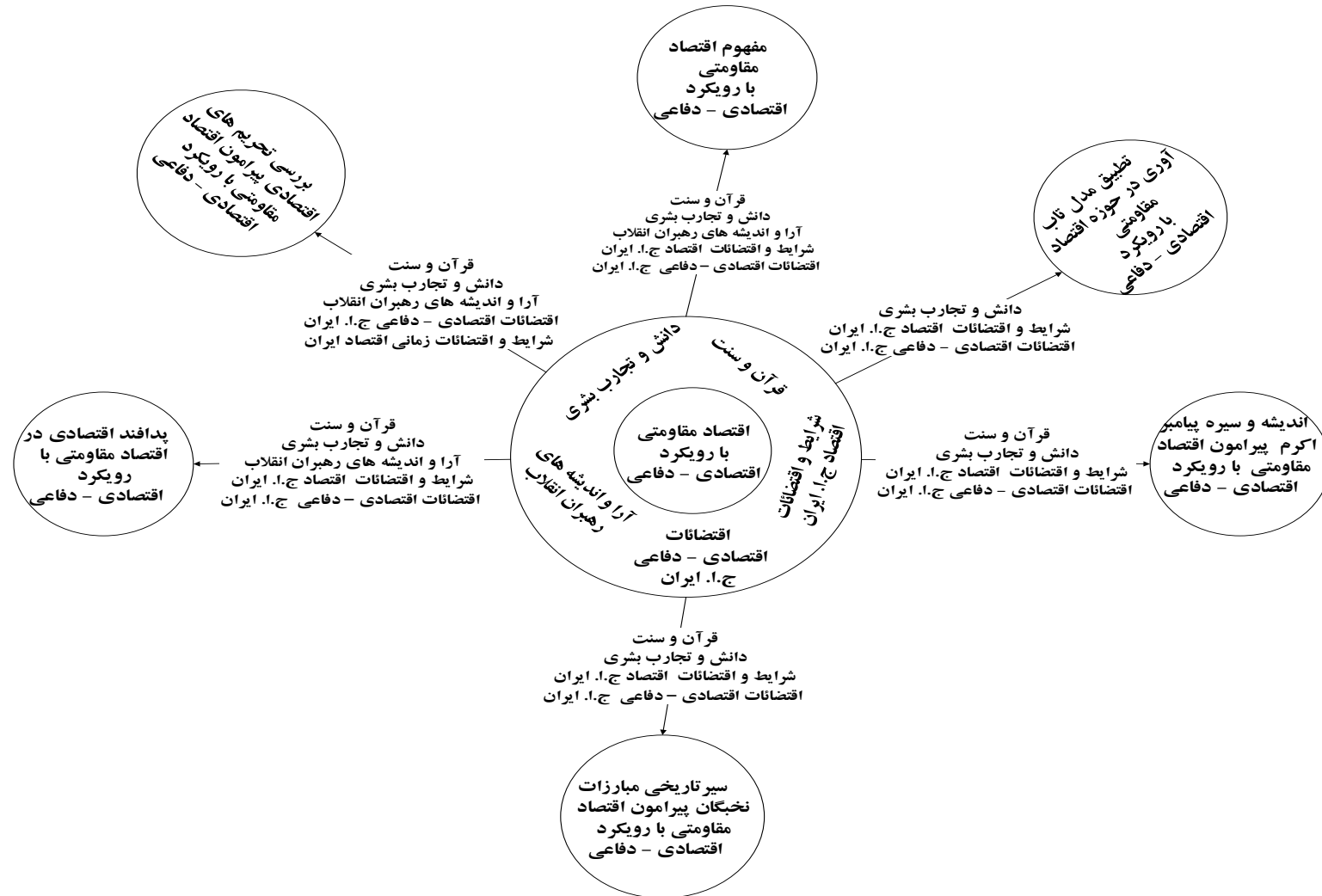
استقلال نظری و نظریه پردازی در زمینه الگوی مصرف مبتنی بر اقتصاد مقاومتی		
---	--	--

بررسی اسناد منتشر شده در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی با محوریت فرمایشات مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که در 6 دسته از 7 دسته تحقیقات صورت گرفته (تمامی دسته‌ها به جز تحقیقات حوزه اقتصاد دفاع) رگه‌های مفاهیم مدل مفهومی شکل (1) دیده می‌شود، بدین معنا که محققین این حوزه با استفاده از مفاهیم مدل مذکور که مبتنی بر نظرات مقام معظم رهبری در زمینه اقتصاد مقاومتی است، به پژوهش در این زمینه‌ها همت گمارده‌اند. از سوی دیگر با توجه اهمیت مفهوم اقتصاد دفاع در سطح بین الملل، رگه‌های مدل مفهومی و بومی شکل (1) کم‌تر در تحقیقات حوزه اقتصاد دفاع که مرتبط با اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی در ج.ا.ایران می‌باشند، قابل مشاهده است. در واقع به نظر می‌رسد با توجه به گستردگی مفهوم اقتصاد دفاع، عمده پژوهش‌های معتبر انتشار یافته در ج.ا.ایران در این حوزه بیش‌تر به تشریح و بررسی این مفهوم در مقیاس جهانی همت گمارده‌اند تا بهره‌گیری از این مفهوم در نظم بخشیدن به تحقیقات حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی.

شکل (2)، حاصل بررسی متون انتشار یافته در 7 دسته تحقیقات شناسایی شده در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی و شناسایی مفاهیم مدل مفهومی شکل (1) در این پژوهش‌ها می‌باشد. **پر واضح است که با توجه به توضیحات مطرح شده در سطور گذشته، در تحقیقات محدود انتشار یافته شده در حوزه اقتصاد دفاع، متاسفانه مفاهیم مدل شکل (1) به طور پررنگ ملاحظه نشد. لذا تحقیقات حوزه اقتصاد دفاع در شکل (2) قرار نگرفتند.**

یکی از ضعف‌های تحقیقات پیشین پیرامون اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی که این تحقیق در صدد رفع آن برآمده است این است که غالب تحقیقات قبلی در موضوع مذکور فاقد یک چارچوب مشخص و هدفمند تحقیقاتی بوده‌اند. در تحقیقات گذشته پیرامون اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی به نظر می‌رسد ارتباطی بین تحقیقات پیرامون **مفهوم جامع اقتصاد دفاع و شش دسته دیگر تحقیقات یاد شده در این پژوهش ایجاد نگشته است** و این تحقیقات به صورت کاملاً مجزاً و در هفت دسته متفاوت صورت گرفته‌اند. با بررسی موضوعات یافت شده در مبحث اقتصاد دفاع، پر واضح است که تقریباً تمامی 6 دسته دیگر تحقیقات پیرامون

اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی، دارای قرابت معنایی و مفهومی با مباحث مطرحی در موضوع اقتصاد دفاع می‌باشند. در شکل (3) سعی شده است با توجه به رویکرد گروه کانونی، 7 دسته تحقیقات یافت شده در چارچوبی هدفمند دسته‌بندی گردند. بدین منظور، تحقیقات با محوریت مفهوم اقتصاد مقاومتی، تحقیقات با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی (مدل تاب آوری)، تحقیقات با محوریت اندیشه و سیره پیامبر ﷺ، تحقیقات با محوریت علما و نخبگان، تحقیقات با محوریت تحریم‌های اقتصادی و تحقیقات با محوریت پدافند اقتصادی به عنوان 6 دسته مفهوم کلیدی اقتصاد دفاع مشخص شده، سپس موضوعات یافت شده حوزه اقتصاد دفاع که با 6 دسته مذکور قرابت تحقیقاتی و معنایی دارند را در زیر مجموعه مورد نظر قرار داده شده‌اند تا تحقیقات آتی در حوزه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی پیرامون 6 دسته فوق به صورت هدفمند و در راستای مفاهیم مشخص شده اقتصاد دفاع صورت گیرند. پر واضح است که این چارچوب قابلیت نظم بخشیدن به تحقیقات آتی پیرامون اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی را دارا می‌باشد.

شکل 2. ارتباطات مفهومی دسته‌بندی تحقیقات 6 گانه

شکل 3. دسته‌بندی تحقیقات اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی به صورت 6 دسته تحقیقات زیر مجموعه اقتصاد دفاع

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این مقاله ابتدا تعریفی خلاصه از اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری برای اقتصاد مقاومتی ارائه گردید. سپس مبانی نظری اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی شامل اقتصاد، دفاع، اقتصاد دفاع و غیره بررسی شدند. در ادامه عدم وجود متولّی مشخص، پراکندگی و عدم ساختارمند بودن پژوهش‌ها و نیز عدم وجود چارچوبی مشخص برای تحقیقات صورت گرفته در زمینه اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی در جمهوری اسلامی ایران، به عنوان بنیادی‌ترین معایب این حوزه از تحقیقات پیرامون اقتصاد مقاومتی شناسایی شدند. سپس تأکید گردید که طراحی چارچوبی از تحقیقات صورت گرفته، به منظور درک روشن‌تر از تحقیقات گذشته و هدایت تحقیقات آتی، حیاتی است. در ادامه پس از مرور تحقیقات پیشین مرتبط با مفاهیم کلیدی این پژوهش، با توجه به مدل مفهومی شکل (1)، 7 دسته کلی از جمع‌بندی تحقیقات پیشین حوزه اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی - دفاعی با محوریت فرمایشات مقام معظم رهبری تحت عنوانین: 1. تحقیقات با محوریت مفهوم جامع اقتصاد دفاع 2. تحقیقات با محوریت مفهوم اقتصاد مقاومتی 3. تحقیقات با محوریت تطبیق مدل‌های اقتصادی غربی 4. تحقیقات با محوریت اندیشه و سیره پیامبر ﷺ 5. تحقیقات با محوریت علما و نخبگان 6. تحقیقات با محوریت تحریم‌های اقتصادی 7. تحقیقات با محوریت پدافند اقتصادی، دسته‌بندی و تشریح گردیدند. در ادامه چارچوبی جامع از ارتباطات مفاهیم حوزه اقتصاد دفاع با دیگر دسته تحقیقات یافت شده ارائه شد. از جمله موانع این پژوهش می‌توان به: 1. نبود منبعی جامع در توضیح، تشریح و توجیه نظریه اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی - دفاعی در ابعاد مختلف 3. مباحث مطرحی تکراری در کتب محققین این حوزه که بعضاً ناشی از جزیره‌ای بودن تحقیقات این حوزه می‌باشد. بررسی‌های گسترده در ادبیات پژوهشی مرتبط با اقتصاد مقاومتی با رویکرد اقتصادی دفاعی به نظر می‌رسد مباحث مرتبط با مفاهیم اقتصاد دفاع و امنیت ملی مورد غفلت واقع شده‌اند. از سویی دیگر به نظر می‌رسد انجام پروژه‌های جدید تحقیقاتی به منظور روشن نمودن ارتباطات دقیق مفاهیم مطرح شده در چارچوب‌های این پژوهش، راهگشا است.

منابع

1. پیغامی، عادل. (1393). «درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی». تهران: انتشارات بسیج دانشجویی

دانشگاه امام صادق علیه السلام

2. پیغامی، عادل؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ سلیمانی، یاسر. (1394)، **مقاوم سازی اقتصادی در ادبیات متعارف؛ مبادی علمی و نظری** (جلد اول: تاب آوری و آسیب پذیری)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
3. پیغامی، عادل؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ سلیمانی، یاسر. (1395)، **مقاوم سازی اقتصادی در ادبیات متعارف؛ مبادی علمی و نظری** (جلد دوم: شکنندگی و ضدشکنندگی، همبستگی، پایداری و استحکام اقتصادی)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
4. پیغامی، عادل؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ سلیمانی، یاسر. (1395)، **مدل مفهومی مقاوم سازی اقتصادی مبتنی بر ادبیات متعارف در تطبیق با اندیشه مقام معظم رهبری**، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
5. پیغامی، عادل؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ سلیمانی، یاسر، سید حسین زاده یزدی، سعید. (1394)، **تحریم های اقتصادی ایران**، مبانی، ابعاد و راهکارها، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
6. پیغامی، عادل؛ شریف زاده، محمدجواد؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ سید حسین زاده یزدی، سعید. (1395)، **اقتصاد مقاومتی از منظر سیره نبوی (ص)**، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
7. تراب زاده جهرمی، محمدصادق؛ سیدعلیرضا سجادیه و مصطفی سمیعی نسب (1392). «بررسی ابعاد و مولفه های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای». مطالعات انقلاب اسلامی، ش 32(10)، 31-46.
8. جعفری، سعید (1392). «دیپلماسی دفاعی در اندیشه های دفاعی امام خامنه ای». تهران: دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
9. جلالی، غلامرضا (1394). «پدافند اقتصادی و الزامات آن». تهران: نشر نیلوفران.
10. حسین زاده بحرینی، م.ح (1392). «اقتصاد مقاومتی؛ راهکاری برای توسعه». مشکلات، ش 138 (22)، 138-159.
11. خسروی وشمگیر، حسن (1388). «آسیب شناسی تحولات ساختار جمعیت در ایران با رویکرد امنیت اقتصادی». تهران: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
12. دانش جعفری، داوود؛ سمانه کریمی، سمانه (1393). «نفت، برنامه ششم توسعه و اقتصاد

- مقاومتی». سیاست‌های راهبردی و کلان. ش 2(8)، 35-1.
13. دری نوگورانی، حسین (1392). «اقتصاد دفاع در دوران جدید». تهران: نشر ساقی.
14. ردادی، علی؛ سید علی محمد نجفی فراشاه و امیر آذرفر (1395). «الگوسازی روابط ساختاری و پیش‌نیازی مفاهیم سازنده اقتصاد مقاومتی با استفاده از رویکرد ساختاری-تفسیری (ISM)». تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ش 19(2)، 31-55.
15. روحانی، حسن (1392). «امنیت ملی و نظام اقتصادی ایران». تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، چاپ هفتم.
16. سبحانی فر، محمدجواد (1391). «اندیشه‌های دفاعی فرمانده معظم کل قوا با نگرش بر مکتب دفاعی اسلام». تهران: دانشکده افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
17. سلیمانی، یاسر؛ عادل پیغامی (1395). «مؤلفه‌های الگوی مقاوم سازی اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران». تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ش 19(2)، 5-29.
18. سیف، اله‌مراد (1390). «نقشه راه پیاده سازی سیاست‌های کلی». تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
19. سیف، اله‌مراد (1391). «الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران». آفاق امنیت، ش 3(5)، 5-22.
20. طغیانی، مهدی؛ همکاران (1393). «مقدمه‌ای بر اقتصاد تحریم». تهران: نشر نیلوفران.
21. طغیانی، مهدی؛ همکاران (1395). «مبانی نظری دفاع اقتصادی». تهران: نشر نیلوفران.
22. عبدالمالکی، حجت‌الله (1393). «اقتصاد مقاومتی، درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل». تهران: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (ع).
23. فرزندی اردکانی، عباسعلی؛ میثم یوسفی و مجید عنان پور خیرابادی (1394). «اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران: چالش‌ها و راهبردها». پژوهش‌های معاصر انقلاب اسلامی، ش 1(1)، 63-78.
24. قرارگاه پدافند اقتصادی سازمان پدافند غیر عامل (1394). «درآمدی بر پدافند اقتصادی». تهران: نشر نیلوفران.
25. قرارگاه پدافند اقتصادی سازمان پدافند غیر عامل (1394). «دفاع اقتصادی از منظر

حضرت امام خمینی **ره** و مقام معظم رهبری». تهران: نشر نیلوفران.

26. گروه مطالعاتی امنیت (1387). «نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران». تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا).
27. گروه مطالعاتی دانشگاه عالی دفاع ملی (1393). «الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در برابر تحریم‌های استکبار جهانی». تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا).
28. موسسه تدبیر اقتصاد (1387). «تحریم اقتصادی؛ آثار و پیامدها، سیاست‌ها و راهکارها». تهران: موسسه تدبیر اقتصاد.
29. میرمعزی، سیدحسین (1380). «اسلام و نظام اقتصادی». فصلنامه اقتصاد اسلامی، ش 3(18)، 91-108.
30. نجفی، موسی (1391). «اندیشه تحریم و خودباوری» (تحلیل متون و اسناد تاریخی اقتصاد مقاومتی در تحولات سیاسی ایران». تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
31. هاشمی فشارکی، سیدجواد؛ سمیه پورعبدی (1392). «تهدیدات اقتصادی و اقتصاد مقاومتی». اصفهان: نشر علم آفرین.
32. هاشمیان فرد، زاهد (1388). «امنیت در اسلام». تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا).
33. Peyghami, A. (2014). Resource Economics Lesson. Student Basij Publication of Imam Sadeq University(in Persion)
34. Peyghami, A., Sami'I Nasab, M., & Soleymani, Y. (2015). Economic Reinforcement in Conventional Literature; Scientific and Theoretical Foundations (Vol. I: Resilience and Vulnerability). Imam Sadeq University(in Persion)
35. Peyghami, A., Sami'I Nasab, M., & Soleymani, Y. (2015). Economic Reformation in Standard Literature; Scientific and Theoretical Foundations (Vol. II: Fragility and Contrast, Solidarity, Sustainability, and Economic Strength). Imam Sadeq University(in Persion)
36. Peyghami, A., Sami'I Nasab, M., & Soleymani, Y. (2015). Conceptual model of economic retrofitting based on conventional literature in accordance with the supreme leader's idea. Imam Sadeq University(in Persion)
37. Peyghami, A., Sami'I Nasab, M., Soleymani, Y., & Seyed Hosseinzadeh Yazdi, S. (2014). Iran's economic sanctions, foundations, dimensions and solutions. Imam Sadeq University(in Persion)
38. Peyghami, A., Sharifzadeh, M. J., Sami'I Nasab, M., & Seyed Hosseinzadeh Yazdi, S. (2015). Resistance Economics from the Perspective of the Prophet. Imam Sadeq University(in Persion)

39. Torabzadeh Jahromi, M. S., Sajadieh, S. A. R., & Sami'I Nasab, M., & Seyed Hosseinzadeh Yazdi, S. (2013). Study of Dimensions and Components of Resistance Economics of the Islamic Republic of Iran in the Perspective of Ayatollah Khamenei. *Islamic Revolution Studies*, 32(10), 31–46. (in Persian)
40. Jafari, S. (2012). *Defensive Diplomacy in Defensive Thoughts of Imam Khamenei*. Malek Ashtar University of Technology (in Persian)
41. Jalali, Gh. R. (2014). *Economic Defense and its Requirements*. Niloofaran Publishing. (in Persian)
42. Hosseinzadeh Bahreyni, M. H. (2013). Resistance Economics; A Way to Develop. *Meshkat*, 138(22), 138–159. (in Persian)
43. Khosravi Vashmgir, H. (2009). Pathology of changes in population structure in Iran with economic security approach. Research Institute for Trick in Economics. (in Persian)
44. Danesh Jafari, D., Karimi, S. (2012). Oil, Sixth Development Plan and Resistance Economics. *Strategic and macro policies*. 2(8), 1–35. (in Persian)
45. Dori Nogurani, H. (2012). *Defense Economics in the New Age*. Saghi Publishing. (in Persian)
46. Radadi, A., Najafi Farashah, S. A. M., & Azarfar A. (2014). Structural Relations Modeling and Preconditions for Constructive Concepts of Resistance Economics Using ISM. *Strategic Studies Basij Quarterly*. 19(2), 31–55. (in Persian)
47. Rohani, H. (2011). *National Security and Economic System of Iran*. Center for Strategic Research of the Expediency Council. 7th press. (in Persian)
48. Sobhanifar, M. J. (2011). *Defensive thoughts of the supreme commander of the whole power with the attitude towards Islam's defense school*. Faculty of Civil Engineering and Imam Hussein Guard. (in Persian)
49. Soleymani, Y., Peyghami, A., (2015). Components of the socio-economic rehabilitation model of Islamic Republic of Iran. *Strategic Studies Basij Quarterly*. 19(2), 5–29. (in Persian)
50. Seif, A. M, (2011). *Plan of Implementation of General Policies*. National Defense University. 19(2), 5–29. (in Persian)
51. Seif, A. M, (2011). Components of the socio-economic rehabilitation model of Islamic Republic of Iran. *Afaghe Amniat Publishing*. 3(5), 5–22. (in Persian)
52. Toghyani, M., (2014). *Introduction to the boycott economy*. Niloofaran Publishing. (in Persian)
53. Toghyani, M., (2016). *Theoretical Foundations of Economic Defense*. Niloofaran Publishing. (in Persian)
54. Toghyani M, (2013). *Resistance Economics, Income on Foundations, Policies and Program of Action*. Student Basij Publication of Imam Sadeq University. (in Persian)
55. Farzandi Ardakani, A. A., Yusefi, M., Ananpur Kheyraadi, M., (2015). *Resistance Economics in the Islamic Republic of Iran: Challenges and Strategies*.

- Contemporary Islamic Revolution Research. 1(1), 63–78.(in Persion)
56. Economic Defense Relief Organization (2014). Income on economic defense. Niloofaran Publishing.(in Persion)
57. Economic Defense Relief Organization (2013). Economic Defense from the perspective of Imam Khomeini and Supreme Leader. Niloofaran Publishing.(in Persion)
58. Security Studies Group (2015). The Security Theory in the Islamic Republic of Iran. National Defense University.(in Persion)
59. Department of Studies, National Defense University (2013). The Islamic Republic of Iran's resistance pattern against global arrogance sanctions. National Defense University.(in Persion)
60. Institute for Economic Conduct (2008). Economic sanctions; effects and consequences, policies and solutions. Institute for Economic Conduct.(in Persion)
61. Mir Moezi, S. H., (2001). Islam and the economic system. Islamic Economics Quarterly. 3(18), 91–108.(in Persion)
62. Najafi M., S. J, PoorAbdi, S., (2002). The idea of sanctions and self-confidence (analysis of historical texts and documents of resistance economy in political developments in Iran). Institute for Contemporary History Studies of Iran.(in Persion)
63. Hashemi Fesharaki, S. J, PoorAbdi, S., (2003). Economic Threats and Resistance Economics. Isfahan: Elm Afarin Publishing.(in Persion)
64. Hashemian Fard, Z, (2009). Security in Islam. National Defense University.(in Persion)

